

Tytti Koivisto

**EPÄLUONNOLLISTEN TAPAHTUMIEN
TUOTTAMA FEMINISTINEN IRONIA ANU
KAAJAN NOVELLISSA ”LEIPOMO”**

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
kesäkuu 2023

TIIVISTELMÄ

Tytti Koivisto: Epäluonnollisten tapahtumien tuottama feministinen ironia Anu Kaajan novellissa "Leipomo"
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kirjallisuustieteen tutkinto-ohjelma
Kesäkuu 2023

Tässä tutkimuksessa tarkastelen Anu Kaajan novellia "Leipomo" erityisesti novellissa esiintyvien epäluonnollisten tapahtumien näkökulmasta. Epäluonnollisilla tapahtumilla tarkoitan sellaisia fiktiivisessä tarinamaailmassa mahdollisia tapahtumia, jotka todellisessa maailmassa rikkoisivat fysiikan tai logiikan lakeja. Tavoitteenani on selvittää, millaista novellin epäluonnollisuus on ja millaisia kerronnallisia ratkaisuja sen esittämiseen liittyy. Lisäksi kiinnitän huomiota siihen, miten kerronnassa kuvataan novellin tapahtumien seksuaaliväkivaltaa.

Jotta epäluonnollisen elementin ymmärtäminen on kognitiivisesti mahdollista, epäluonnollisen tekstin lukijan on hyödynnettävä luonnollistamisen strategioita. "Leipomon" epäluonnollisuuden ymmärtämisessä näitä strategioita ovat temaattisen merkityksen korostaminen ja allegorinen lukeminen. Tutkielmassani tutkin, miten luonnollistamisen lukustrategiat johtavat novellin tulkintaan feministisen ironisena yhteiskuntakritiikkinä.

Feministinen ironia tarkoittaa ironisuutta, joka kohdistuu erityisesti yhteiskunnan epätasa-arvoisuuteen, sisäistettyyn naisvihaan, binääriseen sukupuolijäätelöön ja heteroseksismiin. Tutkielmassa esitän, että "Leipomossa" feministinen ironia syntyy epäluonnollisen elementin sekä kerronnan ja väkivaltakuvauksen ristiriitaisuuden vuoksi. Kuitenkin epäluonnollinen elementti on lopulta aina novellin ironian keskiössä, koska epäluonnollisuus kehystää koko novellia.

Analyysini perusteella pystyn esittämään allegorisia tulkintoja "Leipomon" epäluonnollisuuden merkityksistä yhteiskunnallisessa kehyksessä. Ensisijaisesti tulkitsen novellia kriittisenä kommentaarina siitä, miten yhteiskunnassa suhtaudutaan seksuaaliseen väkivaltaan ja sen uhriin. Analyysini kuitenkin osoittaa, ettei novellilla ole yhtä oikeaa tulkintaa, vaan se pitää sisällään useita ulottuvuuksia.

Tutkimukseni perusteella väitän, että epäluonnollisen elementin käyttäminen kerronnallisena keinona tukee yhteiskuntakriittisen sanoman välittämistä kaunokirjallisessa tekstissä. Lisäksi tutkimukseni osoittaa, että epäluonnollisen narratologian hyödyntäminen yhdessä muiden teoriasuuntausten ja käsitteiden kanssa on analyysin kannalta hedelmällistä.

Sisältöhuomautus: tutkimusaineisto käsittelee seksuaalista väkivaltaa.

Avainsanat: Epäluonnollinen, luonnollistaminen, allegoria, feministinen ironia, seksuaaliväkivalta

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Teoriat ja käsitteet	3
	2.1 Epäluonnollinen narratologia	3
	2.2 Luonnollistamisen lukustrategiat Jan Alberin mukaan	4
	2.3 Feministinen ironia	6
3	Novellin epäluonnollisuus ja ristiriidat	8
	3.1 Epäluonnolliset leijuvat patongit ja niiden lukeminen	8
	3.2 Väkivallan ja kerronnan ristiriitaisuus – Sophien esineellistäminen	10
4	Epäluonnollisuuden merkitykset – feministinen lähestymistapa	13
	4.1 Epäluonnollisen temaattiset merkitykset ja ironia	13
	4.2. Ehdotuksia ”Leipomon” allegorisesta luennasta	15
5	Johtopäätökset	18
	Lähteet	20

1 Johdanto

Tutkielmassani tutkin Anu Kaajan novellin ”Leipomo” (teoksessa *Muodonmuuttoilmoitus*, 2015) epäluonnollisia tapahtumia. Tarkastelen monipuolisesti novellin epäluonnollista elementtiä, eli leijuvia patonkeja, sekä epäluonnollisuuden suhdetta novellin kerrontaan. Nostan esiin myös muita kerronnallisia piirteitä, jotka näyttävät kiinnostavina novellin tapahtumiin nähden. Analyysiäni ohjaa feministinen tulokulma, joka auttaa tunnistamaan novellissa esiintyviä ristiriitoja ja niiden tuottamaa feminististä ironiaa. Tavoitteenani on selvittää, millaista epäluonnollisuutta novellissa on ja millaisia merkityksiä siihen liittyy. Lopulta novelli näyttää tulokinnassani ironisena kommentaarina yhteiskunnan suhtautumistavoista seksuaaliseen väkivaltaan.

”Leipomossa” novellin päähenkilö Sophie kävelee eräänä aamuna töihin leipomon ohi. Leipomon patongit lähtevät yhtäkkiä nopeasti leijuen liikkumaan kohti Sophieta ja väkivaltaisesti joukkoraiskaavat hänet. Poliisi tulkitsee tapahtuneen joukkoharhaksi, ja tapahtuman toistuesssa seuraavana päivänä Sophie itse näkee asian erikoisena luonnonilmiönä. Patongit jatkavat Sophien raiskaamista aamu toisensa jälkeen siitä huolimatta, että patonkien leipuri Jean yrittää hillitä patonkeja ja auttaa Sophieta parhaansa mukaan. Kuukausien kuluessa päivittäin toistuva väkivalta alkaa kuitenkin kuluttaa Sophieta, ja lopulta Jean päättää pelastaa Sophien patongeilta estämällä niiden väkivallan raiskaamalla Sophien itse. Sophie on pelastamisestaan kiitollinen ja Sophie ja Jean päättävät mennä naimisiin. Tämän jälkeen Jean pitää Sophieta leipomon lukitussa takahuoneessa, jotta patongit eivät pääsisi vahingoittamaan häntä. Kuitenkin Sophie pian kuolee ja Jean tekee Sophien kehosta löytyneestä hiivasta leipäjuuren uusia patonkeja varten.

Novellin tapahtumissa patongit ovat siis absurdi, fysiikan lakeja rikkova elementti, jota tarkastelen epäluonnollisena elementtinä. Tässä hyödynnän erityisesti Jan Alberin määritelmää epäluonnollisuudesta, koska käsitteen teoreetikoista hän sisällyttää käsitykseensä vahvimmin mukaan epäluonnolliset tarinan tason tapahtumat. Tarinan tason epäluonnollisuuden lisäksi tarkastelen kuitenkin myös novellin kerronnan tasoa, sillä epäluonnollisten patonkien tekemästä väkivallasta kerrotaan silmiinpistävän tavallisella tavalla. Lisäksi kiinnitän huomiota siihen, miten novellin kerronnassa ohitetaan Sophien

kokemus täysin. Tarkastelen sitä, miten kerronta tekee toisaalta tapahtumista tavallisia ja luonnollisia, mutta toisaalta korostaa väkivallan irvokkuutta ja groteskiutta.

Alberin epäluonnollisen määritelmän lisäksi hyödynnän hänen tekemäänsä strategiamallia sille, miten lukija luonnollistaa ja tulkitsee kertomusten epäluonnollisuutta. ”Leipomon” lukemiselle ehdottamani luonnollistamisen strategiat perustelevat sitä, millaisia merkityksiä liitän epäluonnollisille patongeille tulkinnassani. Feministinen lähestymistapa yhdistyykin tutkimukseeni juuri epäluonnollisen merkitysten kautta. Hyödynnän myös feministisen ironian käsitettä epäluonnollisen tulkittamisessa. Käyttämällä eri teorioita ja lähestymistapoja ristikkäin tavoitteenani on tutkia novellin epäluonnollisuutta ja sen merkityksiä mahdollisimman monitahoisesti.

Epäluonnollisten elementtien analyysini siis lopulta johtaa tulkintoihin novellissa esiintyvistä feministisistä ironiasta ja yhteiskuntakritiikistä. Laajennan tulkintaani myös allegoriselle tasolle, ja teen ehdotuksia novellin kokonaistulkintoista. Kuitenkaan ainoaa oikeaa tulkintaa en novellista esitä, eikä se näin monipuolisesta tekstistä olisi mahdollistakaan. Sen sijaan analyysini osoittaa, että nimenomaan monitulkintaisuutensa vuoksi feministinen teksti tarjoaa laajasti mahdollisuuksia erilaisten yhteiskunnallisten ristiriitojen tunnistamiseen ja kritisointiin. Samalla myös epäluonnollinen teksti antaa tilaa jaetun kokemuksen tunnistamiselle – ja sille ironisesti nauramiselle.

Suomalaisessa kirjallisuudentutkimuksessa novellia on tutkittu melko vähän, joten aineistoni on sikäli kiinnostava tutkimuskohde. Anu Kaajan tuotantoa ovat tutkineet aikaisemmin esimerkiksi Hanna Samola (2022), Laura Piippo (2021) ja Joonas Sääntti (2020). Aiempi tutkimus on keskittynyt ensisijaisesti Kaajan romaanituotantoon, Katie-Kateen (2020) ja Ledaan (2017). Myös aiemmissä tutkimuksissa feministinen näkökulma on ollut keskeinen lähtökohta, mutta epäluonnollisen käsitettä ei ole sovellettu aikaisemmin Kaajan tuotantoon samassa laajuudessa kuin tässä tutkielmassa. Kaajan novellin tutkiminen opinnäytetyössäni vastaa siis kotimaisen novellitutkimuksen tarpeeseen sekä täydentää hänen tuotannostaan tehtyä tutkimusta uudella teoreettisella lähestymistavalla.

2 Teoriat ja käsitteet

Esittelen seuraavissa alaluvuissa käyttämiäni teorioita ja tärkeimpiä käsitteitä. Aloitan määrittelemällä yleisesti ”epäluonnollista” epäluonnollisessa narratologiassa, minkä jälkeen esittelen Jan Alberin (2010/2009) teoriaa siitä, millaisin eri strategioin lukija voi ymmärtää epäluonnollisia kertomuksia. Epäluonnollisen moninaisissa määritelmissä ja lukustrategioissa keskityn erityisesti niihin, jotka ovat oman tutkimukseni kannalta mielekkäimpiä. Esitän myös, miksi epäluonnollisen käsite sopii hyvin yhteen tutkimukseni feminististen näkökulmien kanssa. Lopulta esittelen feminististä tutkimusta ja käsitteistöä erityisesti feministisen ironian näkökulmasta.

2.1 Epäluonnollinen narratologia

Kuten olen jo maininnut, epäluonnolliselle on kirjallisuudentutkimuksessa useita eri määritelmiä. Laveasti epäluonnollisella viitataan kerronnan tai tarinan tason epä- tai antimimeettisyyteen, eli siihen, miten kaunokirjallinen teksti poikkeaa todellisen maailman kuvaamisesta tai jäljittelystä ja pyrkii tuottamaan lukijalle vieraannuttavan kokemuksen (Alber et al. 2011, 3). Teksti voi kuitenkin tuottaa tällaisen kokemuksen monenlaisin eri keinoin, minkä vuoksi tarkempi epäluonnollisen määritelmä on tarpeen. Toisaalta väljä kattokäsitteen tyyppinen määritelmä mahdollistaa epäluonnollisen hyödyntämisen hyvin erilaisiin teksteihin erilaisin tavoittein (Alber et al. 2011, 3). Tästä syystä epäluonnollinen on hyvä käsite myös oman aineistoni analyysiin, vaikka ”Leipomon” epäluonnollisuus poikkeaa alan teoreetikkojen klassisista esimerkeistä.

Yhden määritelmän mukaan epäluonnollinen tarkoittaa kaunokirjallisuudessa erityisesti kerrontatilanteisiin liittyvää epäluonnollisuutta (Alber et al. 2011, 3), eli esimerkiksi elottoman esineen tai eläimen tuottamaa kerrontaa. Oman aineistoni kannalta mielekkäämmän määritelmän epäluonnolliselle esittää kuitenkin Jan Alber (2010, 45), jonka mukaan se tarkoittaa kaikkia kertomuksen fyysisesti tai loogisesti mahdottomia tilanteita, tapahtumia tai tiloja. Toisin sanoen epäluonnollisessa tekstissä on joko kerronnan tai tarinan tasolla jotain todellisen maailman fysiikan tai logiikan lakeja rikkovaa. Tämä määritelmä antaa mahdollisuuden tarkastella myös sellaisia tekstejä, joissa epäluonnollisuus näyttää rajautuvan

tapahtumien tasolle, kuten "Leipomossa". Alberin määritelmässä korostuu nimenomaan epäluonnollisen elementin mahdottomuus suhteessa todelliseen maailmaan: "Leipomossa" leijuvat patongit ovat epäluonnollisia, koska reaali maailmassa patonkien omaehtoinen liikkuminen on mahdotonta.

Epäluonnollisen käsitteen laeva määrittely mahdollistaa myös erilaisten lähestymistapojen yhdistämisen tutkimuksessa. Esimerkiksi Ellen Peel (2016) perustelee artikkelissaan "Unnatural Feminist Narratology", miten sujuvasti epäluonnollinen ja feministinen narratologia lomittuvat toisiinsa, sillä feministinen narratologia on aina suhtautunut "luonnollisen" konseptiin kyseenalaistaen, kuten epäluonnollinen narratologiakin. Samalla lähestymistavat hyötyvät toisistaan, koska epäluonnollinen narratologia tarjoaa analyysin välineitä tekstin käsittämättömän ymmärtämiseen, kun taas feministinen näkökulma auttaa tunnistamaan epäluonnollisuuden merkityksiä (Peel 2016, 82). Lisäksi epäluonnollisetkin tekstit esittävät todelliseen maailmaan liittyviä eettisiä kysymyksiä, joita analyysin avulla voi tarkastella (Alber 2011, 212), mikä sopii yhteen feminististen tekstien ja analyysin tavoitteiden kanssa. Epäluonnollisten elementtien tavoitteena voikin olla nimenomaan feminististen arvojen herättäminen lukijassa (Peel 2016, 82).

Epäluonnollinen on ollut hyvin marginaalinen käsite niin kirjallisuudessa kuin kirjallisuudentutkimuksessakin ainakin 2000-luvun alkuun (Alber et al. 2011, 5). Tämänkin vuoksi epäluonnollinen sopii erityisen hyvin yhteen feministisen näkökulman kanssa, koska myös feministinen tutkimus ja tekstit ovat usein olleet marginaalisia (Peel 2016). Toisaalta marginaalisen aseman takia epäluonnollisuuden voi nähdä toimivana kerronnallisena keinona marginalisoiduista kokemuksista kertomiseen kaunokirjallisen tekstin tasolla (Shang 2017). Tutkimukseni kohdetekstissä myös nämä yhteydet tulevat hyvin esiin.

2.2 Luonnollistamisen lukustrategiat Jan Alberin mukaan

Luonnollisen narratologian teoriassaan Monika Fludernik on esittänyt, että lukiessaan kertomuksia ihminen käsittelee, tulkitsee ja ymmärtää niitä käyttämällä todellisessa maailmassa käyttämiään kognitiivisia kehyksiä (2010/2003, 18). Epäluonnollisten kertomusten kanssa todellisessa maailmassa käytetyt kognitiiviset prosessit eivät kuitenkaan toimi, koska epäluonnolliset kertomukset rikkovat todellisen maailman lakeja monilla eri

tavoilla. Tämän vuoksi lukijan on hahmotettava uudenlaisia kognitiivisia malleja ymmärtääkseen, mistä epäluonnollisissa kertomuksissa on kyse (Alber 2010, 48).

Jan Alber (2010, 47) onkin esittänyt, että kertomusten epäluonnollisuus voi johtaa viiteen eri tulkinnalliseen strategiaan, joilla lukija pyrkii tekemään epäluonnollisuutta ymmärrettäväksi, eli luonnollistamaan sitä. Strategioista ensimmäinen on tapahtumien tulkitseminen mielensisäisiksi tiloiksi, jota käyttäessään lukija selittää epäluonnollisuuden tulkitsemalla sen henkilöhahmon uneksi, ajatuksiksi tai harhoiksi. Temaattisen merkityksen korostamisessa ja allegorisessa lukemisessa lukija keskittyy siihen, millaisia merkityksiä epäluonnollinen elementti tekstiin tuottaa. Skriptien yhdistämisessä ja kehysten rikastamisessa lukija yhdistää ja muovaa olemassa olevia kognitiivisia mallejaan siten, että ne soveltuvat käsittämään tekstin epäluonnollisuuden. Näissä strategioissa lukijan on siis muokattava ymmärrystään siitä, mikä ylipäätään on mahdollista. (Alber 2010, 48–49.) Alber rajaa tarkastelun kohteekseen erityisesti postmodernistiset ja äärimmäisen ei-mimeettiset kertomukset (2010, 45). Vaikka ”Leipomo” ei vastaa täysin Alberin tutkimuskohteita, tulkinnalliset strategiat auttavat myös sen ymmärtämisessä, kuten myöhempi analyysini osoittaa.

Luonnollistamisen strategiat olettavat, että epäluonnollisissakin kertomuksissa tarkoituksena on välittää jokin inhimillinen – ja siten luonnollinen – viesti (Alber 2010, 48). Tämä tarkoittaa sitä, että todelliseen maailmaan nähden kaikista mahdottomimmatkin fiktiiviset maailmat jollain tapaa kommentoivat todellista maailmaa. Siksi on ylipäätään tärkeää, että lukija kykenee tulkitsemaan ja ymmärtämään epäluonnollista. Tämän vuoksi näen, että luonnollistamisen strategiat toimivat hyvänä lähtökohtana kaikenlaisen epäluonnollisuuden analysoimiseen myös Alberin tutkimuskohteiden kaltaisten tekstien ulkopuolelta.

”Leipomo”-novellin kannalta todennäköisimpiä ja hyödyllisimpiä lukustrategioita ovat temaattisen merkityksen korostaminen ja allegorinen lukeminen. Molemmissa lukutavoissa epäluonnollisuus tuntuu ymmärrettävältä, koska lukija ajattelee sen merkitsevän jotain tekstin sanoman kannalta. Lukija voi siis luopua pyrkimyksestä ymmärtää tapahtumia fyysisten tai loogisten lainalaisuuksien kannalta ja sen sijaan keskittyä tarkastelemaan epäluonnollisuutta tiettyjen teemojen valossa. Temaattisen merkityksen korostamisessa epäluonnollisuus nähdään yhtenä osana kaunokirjallisen teoksen kokonaistulkintaa.

Allegorisessa luennassa epäluonnollisuus puolestaan muodostaa tekstille kokonaisvaltaisen tulkinnallisen tason. (Alber 2010, 52–55.)

2.3 Feministinen ironia

Tutkielmani feministinen lähestymistapa perustuu Sari Hietamäen ja Tiia-Mari Hovilan artikkeliin feministisestä ironiasta (2020). Heidän mukaansa ironia ja huumori voivat toimia kaunokirjallisuudessa epätasa-arvon käsittelemisen ja uudelleenarvioinnin keinoina. Feministisen ironian ajatuksen pohjalla vaikuttaa Simone de Beauvoirin käsitys naisen paradoksaalisesta – ja siten ironisesta – asemasta yhteiskunnassa: naisen pitää olla naisellinen, mutta naisellisuus ei ole hyvä asia. Hietamäen ja Hovilan mukaan nainen pystyy säilyttämään toimijuutensa paradoksaalisessa tilanteessa vain nauramalla ironisesti. Feministinen ironia on siis toimintaa, jossa ulkoapäin asetettuja ristiriitaisia vaatimuksia hyödynnetään kritiikkinä niitä kohtaan. Kaunokirjallisuudessa tämä tarkoittaa paradoksaalisten tilanteiden käsittelemistä ironisella otteella, jolloin ironia valjastetaan feministiseksi välineeksi piilo-oletusten paljastamiseen sekä alistavien rakenteiden kyseenalaistamiseen ja purkamiseen. (Hietämäki ja Hovila 2020, 51–52.)

Feministinen ironia perustuu usein siis paradoksaalisille tilanteille. Kuitenkin ironia kaunokirjallisuudessa voi syntyä myös muilla tavoin. Esimerkiksi groteski kuvaus voi tuottaa tekstiin yllättäviä ironisia sävyjä yhdistämällä raakoja ja järkyttäviä sekä hauskoja ja naurettavia elementtejä (Edwards ja Graulund 2013, 5). Groteskinkin tapauksessa ironisuus perustuu siis ristiriidoille, mutta tässä tapauksessa esitetty ristiriita ei välttämättä synny yhteiskunnallisten ristiriitojen tai epäkohtien pohjalta, kuten Hietamäen ja Hovilan määritelmässä feministisestä ironiasta. Kuitenkin väitän, että tällainenkin ironia voi lukeutua feministiseksi ironiaksi, jos teksti yleisesti ottaen mahdollistaa feministisiä luentoja. Ironian merkitykset syntyvät aina juuri siinä yhteydessä, jossa se esiintyy, koska ironia itsessään syntyy sanotun ja sanomatta jätetyn rajalla (Hutcheon 1994, 13). Tämän vuoksi ja myöhemmän analyysini perusteella feministisen ironian käsite laajenee koskemaan ylipäättään ironisia tekstejä, joista on tunnistettavissa feministisiä tarkoituksiperiä.

Feministisen ironian ymmärtäminen vaatii uudenlaista lukutapaa (Hietämäki ja Hovila 2020, 52). Tämä vertautuu Jan Alberin esittämiin luonnollistamisen strategioihin (2010, 47), koska

niin epäluonnollisten elementtien kuin feministisen ironian kohdalla on tarkasteltava suhdetta siihen, mikä ajatellaan olevan luonnollista. Feministisen ironian kohdalla kyseenalaistuksen kohteena on yhteiskunnan luonnolliseksi mieltämä sukupuoliäjattelu: sisäistetty naisviha, heteronormatiivisuus ja heteroseksismi. Siinä, missä epäluonnollisen lukustrategiat auttavat siis ymmärtämään epäluonnollisen merkityksiä, feministisen ironian ymmärtäminen auttaa tulkitsemaan tekstien yhteiskunnallista kritiikkiä.

3 Novellin epäluonnollisuus ja ristiriidat

Tämä luku alkaa novellin epäluonnollisuuden analyysillä. Selvitän tarkemmin, miten patongit itse asiassa ovat epäluonnollisia ja miten niiden epäluonnollisuutta kuvataan. Tarkastelen novellia myös Jan Alberin luonnollistamisen strategioiden valossa, joka alustaa neljännen luvun tulkintaani novellin merkityksistä.

Pääluvun toisessa alaluvussa siirryn tarkastelemaan novellin kerronnan tyyllisiä valintoja. Tunnistan erilaisia ristiriitoja väkivalta-aiheen ja kerronnan välillä, jotka tuottavat novelliin groteskia vaikutelmaa. Alaluvun lopussa perustelen myös näkemykseni siitä, miten novelli paradoksaalisesti esineellistää Sophieta. Ristiriitojen tunnistaminen johtaa neljännessä luvussa novellin ironisuuden tarkasteluun, mikä puolestaan tukee tekemiäni allegorisia tulkintoja.

3.1 Epäluonnolliset leijuvat patongit ja niiden lukeminen

Teorialuvussa esittelemäni Jan Alberin epäluonnollisen määritelmän mukaisesti ”Leipomo” on epäluonnollinen tarinamaailma, koska novellin maailmassa patongit voivat liikkua itsenäisesti, mikä todellisessa maailmassa olisi fysiikan lakien mukaan mahdotonta:

Sinä aamuna kun Sophie ensimmäistä kertaa käveli leipomon ohi kohti uutta työpaikkaansa, leipuri, kutsukaamme häntä Jeaniksi, huomasi, että kaikki patongit nousivat leijumaan hyllyiltään, ja lensivät naista kohti kuin ilmassa uivat ankeriaat. (Leipomo, 72)

Lainaus novellin alusta kuvaa sitä, miten patonkien epäluonnollinen toiminta alkaa Sophien muutettua uuteen kaupunkiin. Patonkien outoa leijumista selitetään käyttämällä luontoaiheista vertausta, ankeriasta, jo samassa virkkeessä, missä epäluonnollisen toiminnan kuvaus alkaa. Tämä havainnollistaa ja visualisoi heti alussa epäluonnollisuuden luonnetta, mikä lieventää epäluonnollisen elementin vieraannuttavaa vaikutusta. Myöhemmin novellin kerronnassa patonkien toimintaa kuvataan vaihtelevasti epäluonnollisuutta korostavin ja lieventävin ilmauksin. Toisinaan patongit toimivat ”kuin loihdittuina” (Leipomo, 73) ja murtavat kahleita ”mystisillä voimillaan” (Leipomo, 74), toisinaan niitä verrataan ihmisiin tai luonnonlakeihin. Epäluonnollisuutta korostavia sanavalintoja käytetään erityisesti silloin, kun kertojaääni tarkastelee patonkeja Jeanin tai kaupunkilaisten näkökulmasta. Sen sijaan

patongeista kerrotaan luonnollistavasti, kun kertojaääni tarkastelee patonkien ja Sophien välistä suhdetta tai patonkien toimintaa suhteessa Sophieen.

Vuorottelemalla epäluonnollisuutta korostavia ja selittäviä ilmauksia patonkien epäluonnollinen toiminta saadaan näyttämään normaalilta Sophien näkökulmasta, mutta epänormaalilta muiden mielestä. Patonkien liike ja väkivaltaisuus onkin yllättävää ja epänormaalia Jeanille ja muille kaupunkilaisille:

Poliisimestarille Jean kertoi, että hänen patonkinsa olivat aina ennen käyttäytyneet täysin kunniallisesti, ja tapahtuman nähneet kaupunkilaiset vakuuttivat patonkien toimineen omin päin, kuin loihdittuina. Viisas poliisimestari ymmärsi, että kyseessä oli joukkoharha. (Leipomo, 73)

Alberin luonnollistamisen strategioiden mukaan poliisimestari tulkitsee novellin epäluonnollisuutta henkilöhahmojen mieltensisäisenä tilana, joukkoharhana. Tulkinnallisen strategian tarvitseminen tapahtumien ymmärtämiseksi tarinamaailman tasolla osoittaa, että tarinamaailmassa ei ole muuta todellisen maailman laeista poikkeavaa. Patonkien epäluonnollisuus on tarinamaailmassa yhtä käsittämätöntä kuin se todellisessa maailmassa olisi. Tästä on pääteltävissä, että novellin tapahtumien epäluonnollisuus kytkeytyy vahvasti Sophieen: patonkien liike ja väkivaltaisuus alkaa Sophien saapuessa riittävän lähelle, kohdistuu vain Sophieen ja loppuu, kun Sophie ei ole enää tavoitettavissa. Epäluonnollisuus siis syntyy Sophien läsnäolon vuoksi, mutta Sophien ja epäluonnollisen kohtaaminen esitetään kuitenkin luonnollisena.

Luonnollistamisen strategioihin nähden (Alber 2010, 48–49) novellin epäluonnollisuus näyttäytyy lukijalle temaattisesti merkittävänä useammastakin eri syystä. Ensinnäkin patonkien vertaaminen luonnollisiin asioihin, eli ankeriaisiin ja esimerkiksi ”ihmistunkeutujiin”, vähentää epäluonnollisuuden vieraannuttavuutta. Tämä yhdistää leijuvat patongit todelliseen maailmaan, mikä perustelee niiden tulkitsemista todellisen maailman kommentaarina. Toisekseen se, ettei novellin tarinamaailmassa ole muuta epäluonnollista patonkien lisäksi, helpottaa tarinamaailman ja todellisen maailman vertailua. Tällöin patongit ja niihin liittyvät merkitykset asettuvat korosteiseen asemaan. Kolmanneksi epäluonnollisen elementin keskeisyys juonen kannalta jopa pakottaa keskittymään patonkien toiminnan merkityksiin sen sijaan, että lukija yrittäisi ymmärtää patonkien lentämisen fyysistä

mahdottomuutta. Näiden syiden vuoksi lukijan ymmärrys patongeista siirtyy tulkinnalliselle tasolle.

Toisaalta myös allegorisen tulkinnan strategia (Alber 2010, 49) on mahdollinen tapa ymmärtää novellin epäluonnollisuutta. Nähdäkseni etenkin novellin lyhyys ja epäluonnollisen keskeinen asema juonessa kannustavat venyttämään temaattisen merkityksen tulkinnan allegoriselle tasolle, eli tarkastelemaan yksilötarinan sijaan sitä, mitä novelli sanoo yleisesti maailmasta (Alber 2010, 48). Tätä strategiaa perustelee sekin, että allegorian konventioihin kuuluvat vieraannuttavat ja oudot elementit (Lyytikäinen 2014, 18), joihin novellin epäluonnollisuus lukeutuu. Allegorisen tason olemassaolosta saattaa vihjata myös se, että novellin päähenkilöiden oikeita nimiä ei paljasteta, vaan heidät nimetään Sophieksi ja Jeaniksi ”hienotunteisuusyistä” (Leipomo, 72). Tämä irrottaa Sophien ja Jeanin tietyistä henkilöisyyksistä ja luo mahdollisuuden sille, että he edustavat allegorisen tason yleisiä henkilöitä. Toisaalta nimeämisen voi nähdä myös intermediaalisena viitteenä journalismissa käytetylle tavalle kertoa traagisia tositarinoita keksityillä nimillä henkilöisyyksien suojaamiseksi. Nykykirjallisuudessa allegorialle onkin tyypillistä, että tarinamaailman ja allegorisen tason suhde on kompleksinen, eikä abstrakteja merkityksiä korosteta. Tämä tarkoittaa sitä, etteivät nykyallegoriat ole ilmiselviä, ja ne voivat jopa jäädä lukijalta huomaamatta. (Lyytikäinen 2014, 17.) ”Leipomon” kohdalla allegorinen taso nimenomaan ei ole ilmiselvä, vaan allegorian tunnistaminen ja tulkitseminen jätetään lukijan vastuulle. Kuitenkin novellissa on aineksia useista erilaisista allegorisista tulkintamahdollisuuksista, joita avaan enemmän tutkielman neljännessä luvussa.

3.2 Väkivallan ja kerronnan ristiriitaisuus – Sophien esineellistäminen

Novellin kerronnassa törkeää seksuaalista väkivaltaa kuvataan raportoivalla tyyllillä. Raiskauksia kuvatessa Sophie esitetään pelkkänä väkivallanteon kohteena, sillä Sophien ajatuksia tai tunteita ei kuvailla, eikä edes sitä, tekeekö Sophie itse tilanteessa jotain. Sen sijaan väkivallan kuvauksessa tilanteen toimijoina ovat patongit, mikä käy ilmi seuraavan katkelman alleviivatuista verbeistä.

Saavutettuaan Sophien patongit hakkasivat häntä erinomaisen rapeilla kuorillaan *kunnes* hän kaatui maahan. *Sitten* patongit repivät Sophien alushousut ja työntyivät hänen kolmeen aukkoonsa – tavanomaisen lisäksi siis myös peräaukkoon ja suuhun, ja näitä aukkoja

vatkatessaan pehmenivät vanumaiseksi sitkoksi. (Leipomo 72, alleviivaukset ja kursiivit lisättyjä)

Patonkien tekemiseen keskittyvä kerronta poistaa väkivaltakuvauksesta inhimillisen kokemuksen kuvauksen ja korostaa tapahtumien etenemistä, mikä luo toteavan tyylin. Tätä lisää tapahtumien kulkua kuvaavat konjunktiot *sitten* ja *kunnes* sekä temporaalinen lauseenvastike *vatkatessaan*. Toteavuuden lisäksi nämä sanavalinnat luovat listamaisen vaikutelman tilanteen etenemisestä, mistä syntyy raportoiva vaikutelma. Väkivaltatilanteen kerronnan raportoiva tyyli yhdessä törkeän seksuaalisen väkivallan kanssa tuottaa irvokkaan ja jopa groteskin vaikutelman. Groteskiutta tuottaa myös tavallisen ja tutun ruokasanaston – ”erinomaisen rapeat kuoret” ja ”sitko” – sekoittaminen epätavanomaiseen yhteyteen, väkivallantekoon. Tutun ja vieraan sekoittaminen tuottaa tekstiin epämiellyttävän ja vieraannuttavan kokemuksen (Edwards ja Graulund 2013, 6).

Raportoivassa tyyliissä huomiota herättävää on se, ettei kerronnassa tuomita väkivallantekoa tai esitetä sitä edes poikkeuksellisena. Se, ettei kertoja esitä paheksuntaa kuvaamistaan tapahtumista voi synnyttää tekstiin groteskiutta ja sen myötä koomisuutta (Edwards ja Graulund 2013, 5). Epäluonnollisten ja epämoraalisten tapahtumien esittäminen tavallisina niin fyysisestä kuin eettisestä näkökulmasta tuottaakin novelliin sen ironisuutta, jota analysoin tarkemmin neljännessä luvussa.

Myöhemmin novellissa patonkien toiminta tuomitaan jossain määrin kutsumalla niitä esimerkiksi ”tihulaisleiviksi”. Merkitykseltään tällainen nimitys on kuitenkin huomattavan vähättelevä patonkien teon väkivaltaisuuteen nähden. Patonkien joukkoraiskausten raakuutta pyritään kerronnassa lieventämään myös esimerkiksi siirtämällä vastuu tilanteesta ilmauksen tasolla Sophielle: tapahtuman toistuessa sitä kuvataan kerronnassa ”Sophien patonkitilanteeksi” (Leipomo, 75). Nimityksessä genetiivi tuntuu korostavan Sophien vastuuta tai vaikutusta tilanteen synnystä. Tämä on ristiriitaista, koska kuten aiemmin osoitin, Sophie ei aiheuta tilannetta omalla toiminnallaan, vaan pelkällä olemassaolollaan.

Huomiota herättävää tapahtumien kuvaaman väkivallan ja kerronnan suhteessa on se, että kerronnassa kuvaillaan eniten Jeanin tunteita ja ajatuksia Sophien kokemuksen kuvaamisen sijaan:

Jeania kuitenkin huolestutti, että tuo jokapäiväinen leipäkohtaus karkottaisi asiakkaita, eikä hän tiennyt mitä tehdä. Hän ei voinut hylätä isiensä leipomoa --. Lisäksi patonkeja tarvittiin, eikä kukaan koko kaupungissa tehnyt yhtä hyviä patonkeja kuin hän. (Leipomo, 75)

Katkelma osoittaa sen, miten novelli keskittyy tilanteen tuottamiin vahinkoihin Jeanin ja kaupunkilaisten kannalta, Sophien kärsimyksen sivuuttaen. Toisaalta Sophienkin vaikeuksia kuvataan, mutta lähinnä keskittyen siihen, mitä Jean asiasta ajattelee: ”Muutamien kuukausien kuluttua Jean huomasi, että jatkuvat koettelemukset alkoivat näkyä Sophien kasvoilla” (Leipomo, 75).

Näiden katkelmien perusteella on selvää, että Jean on kerronnan keskeinen fokalisoija. Tämä johtaa siihen, että Sophielta otetaan lähes kaikki toimijuus pois novellissa – kerrontaa ei tapahdu hänen kokemusmaailmastaan käsin, minkä lisäksi hänet esitetään sekä patonkien toiminnan että Jeanin huolen kohteena. Novellin aiheeseen nähden fokalisaatoratkaisu on merkittävä ja voikin sanoa, että novellin kerronta esineellistää Sophieta. Tämä synnyttää ristiriidan suhteessa siihen, että epäluonnollisuuden kautta todellisen maailman objektit, patongit, toimivat novellissa itsenäisinä subjekteina. Seuraavassa luvussa esitän, että tämä ristiriita on keskeinen osa novellin feminististä ironiaa.

4 Epäluonnollisuuden merkitykset – feministinen lähestymistapa

Tässä luvussa osoitan, miten ”Leipomo” näyttäytyy läpeensä ironisena tekstinä, jonka ironia toimii feministisenä keinona kääntää tilanne ja tuoda esiin yhteiskuntakritiikkiä, eli toimia satiirina. Argumenttieni pohjalla vaikuttaa tekemäni epäluonnollisen elementin analyysi, koska sen avulla olen tunnistanut novellista useita erilaisia ristiriitoja ja paradokseja, jotka luovat pohjan ironiselle tulkinnalle. Koko analyysini pohjautuu sille, että tulkitsen novellin epäluonnollisuutta temaattisesti merkittävänä elementtinä. Tämän luonnollistamisen strategian käyttäminen perustelee yhteiskuntakriittistä tulkintaa, koska se pakottaa vertaamaan novellin tapahtumia todelliseen maailmaan. Toisaalta feministisen ironian käsitteen avulla on mahdollista tunnistaa tarkemmin se, mihin novellin kommentaari ja satiirin kärki oikeastaan osuu. Lopulta luvussa 4.2 tulkintani laajenee ja esitän allegorisia tulkintavaihtoehtoja novellin epäluonnollisuuden merkityksistä.

4.1 Epäluonnollisen temaattiset merkitykset ja ironia

Epäluonnolliset patongit ovat novellissa selkeän fallinen symboli, mikä johdattaa tulkitsemaan niitä miehisenä elementtinä. Kuitenkin leivän käyttäminen tässä tarkoituksessa on kummallista ja naurettavaa, minkä lisäksi patonkien kyky liikkumiseen ja toimimiseen tuntuu jopa täysin absurdilta, jolloin yleisvaikutelma on koominen. Absurdia huumoria voikin käyttää osoittamaan niitä naurettavia oletuksia ja ajattelutapoja, joita sukupuoleen ja seksuaalisuuteen yhteiskunnassa liittyy. Samalla feministisestä näkökulmasta katsottuna yhteiskunnassa ilmenevää heteroseksismiä ja siitä johtuvaa syrjintää ja vallankäyttöä voi pitää itsessään täysin absurdina. (Sundén ja Paasonen 2021, 234.) Novellin kerronnassa pyritäänkin osoittamaan miehisen vallan absurdius hyödyntämällä raiskaavien patonkien epäluonnollisuuden vieraannuttavuutta.

Patonkien symboliikan tuottama absurdius kehystää koko novellin tapahtumia naurettaviksi. Absurdius ja naurettavuus eivät kuitenkaan itsessään johda vielä ironiaan tai yhteiskuntakritiikkiin. Ironiaa synnyttävät esimerkiksi novellin ristiriitaisuudet, joita löytyy aiemman analyysini perusteella niin pelkästään tapahtumien tasolta kuin tapahtumien ja kerronnan väliltä. Vain tarinan tason ristiriitaisuutta on se, että novellin epäluonnollisen synty johtuu Sophien läsnäolosta samaan aikaan kun se aiheuttaa vahinkoa Sophielle itselleen.

Tapahtumien ja kerronnan välillä ristiriitaista on se, miten kerronta etenee patonkien toiminnan mukaan ja Jeanin fokalisaatiosta käsin ja Sophien kokemuksen ohittaen, vaikka Sophie on tapahtumien kannalta keskeinen henkilöahamo. Temaattisen merkityksen kannalta epäluonnolliset patongit vaikuttavat molemmissa esimerkeissä viittaavan ylipäättään seksuaaliseen väkivaltaan yhteiskunnassa ja siihen, miten siihen suhtaudutaan.

Nyky-yhteiskunnassa raiskauksiin ja seksuaaliseen väkivaltaan liittyvissä keskusteluissa esiintyy uhrin syyllistämistä (engl. victim blaming), mikä tarkoittaa sitä, että myös uhria pidetään jossain määrin vastuullisena tapahtuneesta rikoksesta (Hayes et al. 2013, 203). Uhrin syyllistämisen taustalla vaikuttavat erilaiset uskomukset esimerkiksi siitä, että uhrin pukeutuminen, humaltila tai aiempi seksuaalikäyttäytyminen ovat syytä väkivallalle (Hayes et al. 2013, 207–208), vaikka todellisuudessa seksuaalinen väkivalta ei koskaan ole uhrin syy. Samoin ”Leipomossa” Sophie paradoksaalisesti aiheuttaa kokemansa raiskaukset itse pelkällä läsnäolollaan, vaikkei kykenekään vaikuttamaan siihen. Novellin seksuaalinen väkivalta siis noudattaa yhteiskunnassa esiintyviä uskomuksia raiskauksista. Väkivallantekijän epäluonnollisuus tekee kuitenkin tilanteesta absurdin, jolloin feministisessä luennassa koko tilanne kääntyy ironiseksi. Tällä tavoin toistamalla yhteiskunnassa esiintyviä seksuaaliväkivaltaan liittyviä epätasa-arvoisia uskomuksia novelli osoittaa nimenomaan sen, miten epäreilua ja absurdia väkivallan uhrien syyllistäminen on.

Uhrin syyllistämiseen kuuluu myös se, ettei uhrien kertomusta kokemuksestaan uskota tai että sitä vähätellään. Tämä perustuu vallitsevaan uskomukseen siitä, että naiset usein keksivät valheita kokemastaan seksuaaliväkivallasta. (Hayes et al 2013, 207.) Tarinan tasolla ”Leipomossa” Sophien kokemusta selkeästi ei uskota, kun poliisimestari tulkitsee patonkien toiminnan joukkoharhaksi. Kerronnan tasolla tapahtuva Sophien kokemuksen ohittaminen tilanteessa kuvaa ilmiötä implisiittisesti. Novelli siis tarttuu siihen, miten huonosti seksuaaliväkivallan uhrit saavat äänensä kuuluviin yhteiskunnassa kuvaamalla väkivaltatilannetta juuri samalla tavalla: ohittamalla uhrin oman kokemuksen. Tällöin uhreja vaientava ajattelutapa kääntyy ironisesti itseään vastaan ja osoittaa oman epäreiluutensa. Kerrontaratkaisun ironisuus on havaittavissa, koska patonkien epäluonnollinen toimijuus ohjaa huomion siihen, miten äärimmäistä ja esineellistä Sophien kokemuksen ohittaminen ”Leipomossa” on.

Esineellistävistä otteista huolimatta Sophiella on yksi valinnan mahdollisuus novellissa. Hän voi päättää kohdata väkivaltatilanteen joka päivä tai muuttaa kulkureittiään kohtaamansa seksuaaliväkivallan vuoksi:

Seuraavalla viikolla Jean kysyi Sophielta, miksei tämä voinut muuttaa reittiään, kyllähän työpaikalle pääsi myös rantakatua pitkin, vaikka matka oli hieman pidempi. Mutta Sophie sanoi, että kannatti naisten oikeuksia liikkua vapaasti, eikä hän todellakaan aikonut pelon vuoksi muuttaa reittiään millään tavalla. (Leipomo, 74)

Sophie päättää olla väistymättä patonkien tieltä, jolloin hän mieluummin joutuu joukkoraiskatuksi päivittäin kuin luopuu oikeuksistaan ja vapaudestaan. Tilanne on paradoksaalinen, koska kumpikaan vaihtoehto ei ole hyvä. Kuitenkin tämä päätös on ainoa mahdollisuus toimijuuteen, jonka Sophie novellissa saa. Valintatilanne muistuttaa seksuaaliväkivallan uhrien mahdollisuuksia joko vaieta kokemuksistaan tai kertoa niistä ja kestää ulkopuolisten kommentit ja asenteet. Sophien valinta on feminististä ironiaa parhaimmillaan, sillä Sophie asetetaan yhteiskunnan tuottamien paradoksaalisten vaatimusten ristituleen (Hietämäki ja Hovila 2020, 52).

4.2. Ehdotuksia ”Leipomon” allegorisesta luennasta

Kuten olen jo todennut, ”Leipomon” epäluonnollisuutta voi ymmärtää allegorisesti, jolloin kerronnan pintataso näyttäytyy metaforisena (Lyytikäinen 2014, 15). Allegorisen tason tunnistaminen vaatii omanlaistaan lukutapaa (Lyytikäinen 2014, 15), kuten vaativat myös novellin epäluonnollisuuden tulkitseminen ja feministisen ironian ymmärtäminen. Usein allegorisissa teksteissä fiktiiviseen maailmaan uppoutuminen on vaikeaa, ellei mahdotonta, koska juonen, henkilöhahmojen ja miljöön kerronnassa tarkoituksena on allegorisen tulkinnan herättäminen koherentin ja mukaansatempaavan kertomuksen kertomisen sijaan. Näin ollen allegorialle lajina hyvin oudotkin asiat ovat tyyppillisiä. (Lyytikäinen 2014, 15–16.) ”Leipomossa” epäluonnolliset patongit ovat tällaista ilmiselvää outoa, joka herättää lukijan etsimään merkityksen tasoja kerrotun maailman ulkopuolelta. Myös analysoimani feministinen ironia johdattaa allegorisen tulkinnan äärelle: ironia syntyy kerrotun ja tarkoitetun välillä (Hutcheon 1994, 13), kuten allegoriakin.

Allegorisen tulkinnan keskiössä on epäluonnollinen elementti. Seksuaalisen väkivallan tekijän epäluonnollisuus – ja naurettavuus – tuottaa vieraannuttavan elementin, mikä mahdollistaa sen, ettei novellin aiheen raakuus ja järkyttävyyks välttämättä kosketa yksilötarinana. Nähdäkseni tämä ylipäättään mahdollistaa vaikean aiheen ironisen käsittelyn. Vieraannuttavuuden ja ironian myötä tapahtumien on myös mahdollista nähdä vertautuvan laajemmin todelliseen maailmaan eli synnyttävän allegorisen tason.

Allegorista luentaa voi lähteä hahmottelemaan esimerkiksi Sophien paradoksaalisesta valinnasta käsin. Tilanne vertautuu niin naisten kuin kaikkien vähemmistöjenkin elämään, jossa heidän omaa toimijuuttaan ja olemassaoloaan pyritään rajoittamaan – vaihtoehtoina on joko luopua vapaudesta olla oma itsensä ja sen sijaan elää yhteiskunnan sukupuolijärjestelmän osoittamien sääntöjen mukaisesti; tai elää kuten tahtoo, jolloin altistaa itsensä kiusaamiselle, häirinnälle tai jopa vainolle. Molemmat vaihtoehdot ovat huonoja. ”Leipomossa” myös lopputulos on huono, sillä omasta vapaudesta kiinni pitäminen aiheuttaa Sophielle jatkuvaa kärsimystä. Toisaalta tästä päästyään, eli Jeanin suorittaman raiskauspelastamisen jälkeen Sophie menee Jeanin kanssa naimisiin ja alistuu siten vaatimukseen vapautensa menettämisestä:

Naimisiin mentyään Sophie luopui työstään ja muutti asumaan leipomoon, jossa Jean piti häntä lukittuna takahuoneeseen, suojellakseen häntä leiviltä, eikä hän koskaan jättänyt Sophieta kahden edes pienen patonginkappaleen kanssa. (Leipomo 76)

Jeanin tarve pelastaa ja suojella Sophieta patongeilta jatkaa allegoriaa siitä, ettei naisilla tai vähemmistöillä ole hyviä mahdollisuuksia toimijuutensa ja vapautensa säilyttämiseen. Jean näyttäytyy konservatiivisena äänenä ja voimana, joka pyrkii hallitsemaan alistamiaan tahoja naamioimalla sen huolenpidoksi tai pelastamiseksi. Jeanin tapa pelastaa Sophie ilmentää juuri tällaista kätkeytä halua määrätä niitä, jotka pyrkivät toimimaan oman tahtonsa mukaan.

Toisenlaisen allegorisen lukutavan voi löytää suhteessa Sophien työntekoon ja novellin viittauksiin naisen lisääntymisestä. Patongit hyökkäävät Sophien kimppuun nimenomaan hänen työmatkallaan, ja lopulta Sophie lopettaakin työnsä. Työnteon sijaan lukitussa takahuoneessa oleminen ilmentää perinteistä sukupuolirooliajattelua, jossa naisen paikka on kotona lasten kanssa miehen valvonnan alaisena. Vaikka novellin asetelmasta lapset puuttuvat, kerronnassa lisääntymiseen kuitenkin viitataan patonkien tekemän raiskauksen

yhteydessä: ”Sophie oli lopulta niin täynnä leipää, että näytti tulleen siitä raskaaksi” (Leipomo, 73). Sophie kuvataan siis hedelmällisenä myös epäluonnollisessa tilanteessa ja väkivallanteon yhteydessä. Naisen näkeminen ensisijaisesti lisääntymisen kautta kuuluu myös perinteisen sukupuoliroolikäsityksen mukaiseen naiskuvaan. Tulkintani mukainen allegorinen taso osoittaa kuitenkin, miten epäreilu tällainen naiskäsitys on, sillä epäluonnollisuudessaan ja groteskiudessaan ”Leipomo” näyttäytyy satiirina perinteisille sukupuolirooleille.

Kokonaisuudessaan novellin feministisen ironian huomaaminen ja sitä kautta erilaisten allegoristen tulkintojen tunnistaminen tekee novellista epäluonnollisuudestaan huolimatta samaistuttavan, jaetun kokemuksen tilan. Naiselle tai vähemmistöön kuuluvalla novellin lukeminen voi olla vapauttava kokemus, jossa tunnistetaan niin novellin tarinamaailman kuin epätasa-arvoisen yhteiskunnan tuottamien paradoksien mahdollisuudet. Monitahoiset allegoriset tulkinnat mahdollistavatkin novellin kritiikin osuvuuden monenlaisten lukijoiden näkökulmasta. Analyysin kannalta on myös kiinnostavaa, ettei yhtä ilmiselvää tulkintaa novellista ole. Erilaisia elementtejä erilaisiin tulkintoihin löytyy myös omien ehdotusteni ulkopuolelta. Tulkintavaihtoehtoja yhdistääkin lähinnä kriittinen ja kyseenalaistava ote yhteiskuntaa kohtaan, sillä epäluonnollisuutensa myötä novelli vaatii ylipäättään kyseenalaistavaa lukutapaa.

5 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen analysoinut Anu Kaajan ”Leipomon” epäluonnollisuutta, mikä ilmenee patonkien väkivaltaisena toimintana. Analyysini osoittaa, että novellin epäluonnollisuus on lähtökohtana novellissa esiintyvälle feministiselle ironialle. Epäluonnollinen elementti itsessään johtaa novellin tapahtumissa paradoksimaisiin tilanteisiin, joista ironiaa välittyy. Sen lisäksi se tuottaa vieraannuttavan ja naurettavankin kehyksen koko novellin kerrontaan, jolloin lukija on altis tarkkailemaan feministisen ironian sävyjä.

Novellin lentävät ja väkivaltaiset patongit puolestaan saavat merkityksensä feministisen ironian analyysini kautta. Olen esittänyt, miten useat erilaiset ristiriitatilanteet novellin tapahtumissa, kerronnassa ja niiden välillä kääntyvät ironiseksi kommentaariksi kuvaamiaan tilanteita kohtaan. Analyysini osoittaa, että ”Leipomo” on läpeensä ironinen novelli, josta on tulkittavissa monenlaisia merkityksiä. Tulkintoja on myös perusteltua laajentaa allegorian tasolle siitä huolimatta, että yhtä oikeaa kokonaistulkintaa novellista on mahdotonta löytää.

Analyysini perusteella epäluonnollisen elementin hyödyntäminen kaunokirjallisenä välineenä tukee satiirista elementtiä. Koska epäluonnollisten tapahtumien tai kerronnan ymmärtäminen vaatii jo itsessään uudenlaisia lukustrategioita ja kognitiivisten kehysten venyttämistä (Alber 2010, 48), lukijalla on paremmat valmiudet havaita tekstistä myös yhteiskunnassa sisäistettyjen ajatusmallien vastaisuutta. Näin ollen epäluonnollinen narratologia toimii siis hyvin yhteistyössä esimerkiksi itse käyttämäni feministisen lähestymistavan kanssa. Lisäksi Shang Biwu (2017) on yhdistänyt epäluonnollisen narratologian sodan tuottamien traumojen kuvaukseen. Epäluonnollisuus on siis hyvä työkalu erilaisten marginaalisten kokemusten ja näkemysten kertomiseen.

Tutkielmani jättää vielä paljon mahdollisuuksia tämän novellin laajempaan tutkimiseen. Esimerkiksi Jeanin henkilöhaamoon olisi kiinnostavaa pureutua analyysissä, koska hän on novellin keskeinen fokalisoija. Lisäksi tässä työssä olen joutunut rajaamaan Sophien kuoleman novellin lopussa käsittelyn ulkopuolelle. Sophien ruumiista löytyvä hiiva ja siitä leivotut patongit avaavat uusia merkityskerroksia ja tulkintamahdollisuuksia. Toisaalta novellin vertaaminen muihin *Muodonmuuttoilmoitus*-kokoelman novelleihin epäluonnollisuuden

käsitettä hyödyntämällä voisi olla hedelmällistä. Tällainen tutkimus olisi kiinnostavaa niin kotimaisen novellitutkimuksen kentän rikastamisen kannalta, kuin myös epäluonnollisen narratologian tutkimuskohteiden moninaistamisen vuoksi.

Lähteet

Kohdeteos:

Kaaja, Anu 2015. ”Leipomo” teoksessa *Muodonmuuttoilmoitus*. Helsinki: Teos, 72–77.

Tutkimuskirjallisuus:

Alber, Jan 2010. Mahdottomat tarinamaailmat – ja mitä niillä voi tehdä. (Impossible Storyworlds – And What to Do with Them, 2009). *Luonnolliset ja luonnottomat kertomukset – jälkiklassisen narratologian suuntia*. Toim. Mari Hatavara, Markku Lehtimäki ja Pekka Tammi. Suom. Laura Karttunen. Helsinki: Gaudeamus, 44–61.

Alber, Jan 2011. The Ethical Implications of Unnatural Scenarios. *Why Study Literature*. Toim. Jan Alber, Rikke Andersen Kraglund, Stefan Iversen, Louise Brix Jacobsen, Camilla Møhring Reestorff, ja Henrik Skov Nielsen. Århus: Aarhus University Press, 211–233.

Alber, Jan ja Heinze, Rüdiger 2011. Introduction. *Unnatural narratives, unnatural narratology*. Toim. Jan Alber & Rüdiger Heinze. Berliini: De Gruyter, 1–19.

Edwards, Justin ja Graulund, Rune 2013. *Grotesque*. Lontoo: Taylor & Francis Group.

Fludernik, Monika 2010. Luonnollinen narratologia ja kognitiiviset parametrit. (Natural Narratology and Cognitive Parameters, 2003). *Luonnolliset ja luonnottomat kertomukset – jälkiklassisen narratologian suuntia*. Toim. Mari Hatavara, Markku Lehtimäki ja Pekka Tammi. Suom. Sanna Katariina Bruun. Helsinki: Gaudeamus, 17–43.

Hayes, Rebecca M., Lorenz, Katherine ja Bell, Kristin A. 2013. Victim Blaming Others: Rape Myth Acceptance and the Just World Belief. *Feminist Criminology* 8(3), 202–220.

Hietämäki, Sari ja Hovila, Tiia-Mari 2020. Naurua Medusan tapaan. Feministisen ironian ja yhteiskuntakritiikin mahdollisuuksista. *Niin&Näin* 2/2020, 51–60.

Hutcheon, Linda 1994. *Irony's Edge: The Theory and Politics of Irony*. Lontoo: Taylor & Francis Group.

Lyytikäinen, Pirjo 2014. Modernin allegorian A Ja O: allegorisen lukutavan asettaminen Leena Krohnin romaaneissa. *Joutsen / Svanen. Kotimaisen kirjallisuudentutkimuksen vuosikirja 2014*, 13–35.

Paasonen, Susanna ja Sundén, Jenny 2021. "We have tiny purses in our vaginas!!! #thanksthat": absurdity as a feminist method of intervention. *Qualitative Research Journal* 21(3), 233–243.

Piippo, Laura 2021. "Kärventyvä soraääni, poltettu hius" Kurittomat, absurdit ja liioittelevat karvat Anu Kaajan romaanissa Katie-Kate. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 34(4), 19–30.

Peel, Ellen 2016. "Unnatural feminist narratology." *StoryWorlds* 8(2), 81–112.

Samola, Hanna 2022. Tuhkimo-sadut ja pornografinen kuvasto Anu Kaajan romaanissa Katie-Kate. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 19(3), 6–23.

Shang, Biwu 2017. Delving into Impossible Storyworlds of Terror: The Unnaturalness of Hassan Blasim's Short Narrative Fiction. *Arcadia* 52(1), 183–200.

Säntti, Joonas 2020. Queer-kerronnan kiusalliset ja kurittomat kehykset. Metalepsiksen poliittiset merkitykset Anu Kaajan Ledassa. Teoksessa *Paperinen avaruus. Näkökulmia kirjaesineen ja kirjallisuuden materiaalisuuksiin*. Toim. Keskinen, Mikko; Ahvenjärvi, Kaisa; Joensuu, Juri; Helle, Anna ja Karkulehto, Sanna. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 291–318.